

TEMA 4: Præst og menighed

Spør i dag: Præst og menighed

De fleste af nutidspræstens opgaver går tilbage til reformationstiden. Men mange af de funktioner, som præsten tidligere varetog, er efterhånden blevet overtaget af andre: fra skolelærere, jurister og journalister til læger, psykologer og familieterapeuter. Hvad er de vigtigste opgaver for en luthersk præst ved begyndelsen af det 21. århundrede? Når gamle traditioner fortolkes og nye arbejdsopgaver diskuteres, sker det ofte på baggrund af reformationshistorien og Luthers tanker om præst og menighed.

Luther og de reformatoriske idéer: Præst og menighed

Den katolske kirkes præster var blevet særligt indviet og havde stået som et uundværligt mellemled mellem Gud og mennesker. Nu understregede Luther det direkte forhold mellem Gud og den enkelte troende. Han talte for ”det almindelige præstedømme”, dvs. at alle kristne principielt selv kunne fortolke Guds ord og være præst for deres næste. Luther sagde bl.a., at ”alle der er krøbet ud af dåben, er både præst, biskop og pave”. Principielt var der derfor ingen forskel på præst og lægfolk.

Samtidigt mente Luther, at det var nødvendigt, at nogen prædikede, og mest praktisk, at det var en person, der varetog præsteembedet til gavn for de andre. For Luther var det vigtigt, at ingen blot stillede sig frem på eget initiativ. Der skulle være nogen, som ”kaldte”. I Luthers forståelse er det menigheden, der kalder en præst. Menigheden har brug for at høre evangeliet, og ideelt set udpeger menigheden derfor den, de finder bedst egnet, til at forkynde det. Præst og menighed hænger på den måde tæt sammen. Også i dag er præster i Folkekirken altid præster for en bestemt menighed.

Reformationens historie og det danske samfund: Præst og menighed

Den tyske reformationsbevægelses slagord om ”det almindelige præstedømme”, der stillede præst og lægfolk lige, nåede også til Danmark. Men efter reformationens indførelse var det ikke til diskussion, at gudstjenester skulle gennemføres på ret luthersk vis, og at Guds ord måtte forklares for menigheden. Derfor blev den enkelte sognepræst næsten endnu vigtigere end før. Han var kirkens og statsmagtens lokale repræsentant, og samtidig sognefolkets hyrde og lærde ekspert. Efter reformationen blev det også forventet, at præsten var en gift mand med egen familie i præstegården, og at han skulle fungere som forbillede for alle kristne husfædre.

Sognepræsten havde et stort og voksende antal ansvarsområder. Ud over prædiken og gudstjeneste stod han også for sognets fattighjælp og sygepleje, opdragelse af ungdommen, tilsyn med lokale skoler, disciplinering af syndere, mægling blandt ægtefolk og kundgørelse af ny lovgivning. Med de mange opgaver voksede kravene til præsternes uddannelse, og det løbende tilsyn fra provst og biskop blev skærpet.

Selvom det formelt var menigheden, der efter reformationen skulle kalde en ny præst til embedet, havde sognefolket oftest kun begrænset indflydelse. Det var gerne herremand, konge eller biskop, der havde det afgørende ord. Med 1700-tallets pietisme og 1800-tallets gudelige vækkelser fik idéerne om den enkeltes direkte forhold til Gud imidlertid nyt liv, og flere begyndte at sætte spørgsmålstegn ved præsternes autoritet. Nogle år efter Grundlovens indførelse fik alle ret til at løse sognebånd, dvs. at søge en præst uden for deres eget sogn. Det blev også muligt at danne frie menigheder, hvor medlemmerne selv sluttede sig sammen og valgte deres præst. Fra 1903 kom der valgte menighedsråd i alle sogne.

Præsterne bevarede deres centrale plads i kultur- og samfundsliv op igennem 1800-tallet. Den videre samfundsudvikling, især den voksende sekularisering, har siden været med til at ændre vilkårene for præsternes virke.

Reformationens billeder: Præst og menighed

Lucas Cranach den Ældre og værksted: Altertavle i Stadtkirche St. Marien, Wittenberg, 1547

Wittenberg-altertavlen er et af reformationens vigtigste monumenter. Den blev opsat i 1547 (året efter Luthers død) i den kirke i Wittenberg, hvor Luther havde prædikeret. Det er formentlig Luther selv, der har udtænkt det teologiske indhold. Tavlen viser de vigtigste elementer i Luthers teologi. Fra venstre mod højre ses først de lutherske sakramenter: (barne)dåben, nadveren i begge dens former (vin og brød) og dernæst det vigtige skriftemål, der skulle gå forud for nadveren. Nederst ses prædikenen, der ligeledes var en afgørende del af det kristne liv.

Vi ser reformationens førende teologer i Wittenberg udføre præstens gerninger blandt menighedens medlemmer. Til venstre døber Philipp Melanchthon et lille barn, til højre har Johann Bugenhagen menigheden til skrifte, og nedenunder prædiker Luther selv for menigheden. Cranach visualiserer den ny opfattelse af præsteskabet. Præsten blev forstået som et almindeligt menneske og skulle derfor være ordinært klædt og ikke afvige fra menighedens øvrige medlemmer. Selv Luther på prædikestolen bærer en typisk 1500-tals-drugt af den slags, universitetets doktorer havde på. Præsten bliver på den måde blot én blandt menigheden og ikke, som i den gamle kirke, et menneske udstyret med en præstedragt, der udtrykte det særligt begunstigede forhold, han havde til Gud.